

BIULETYN

Mineralogia, petrologia i geochemia w Polsce

Od Redakcji

Koleżanki i Koledzy,

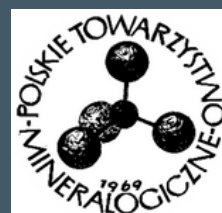
To już ostatni numer Biuletynu w 2023 roku. Jest to również ostatni numer przygotowany w efekcie współpracy pomiędzy PTMin i KNM PAN. Powód tej sytuacji jest szczegółowo opisany w tekście profesora Janusza Janeczka na stronie nr 2. W dalszej części prezentujemy efekty pracy zespołu powołanego przez KNM PAN, którego zadaniem było opracowanie aktualnej listy polskich nazw minerałów. Pełna lista ukaze się niebawem na stronie internetowej PTMin. Ponadto w bieżącym numerze znalazł się również materiał poświęcony laboratorium MAGIC, które funkcjonuje w Instytucie Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Prezentujemy także relację z ostatniej konferencji Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego, która odbyła się w październiku 2023 w Bielawie.

Co prawda okres świąteczny już za nami ale korzystając z okazji, że Nowy 2024 Rok dopiero się rozpoczyna pragniemy złożyć wszystkim naszym czytelnikom najlepsze życzenia noworoczne. Życzymy Wam dużo zdrowia, radości i sukcesów, mądrego lenistwa w sprawach nieistotnych i zdrowego zatroskania w tych najistotniejszych.

Życzymy miłej lektury
Zespół redakcyjny Biuletynu

Redaguje zespół w składzie:
Jakub Kierczak (red. nacz.)
Janusz Janeczek
Monika Kusiak
Marek Michalik
Anna Pietranik

Napisz do nas:
biuletyn.ptmin.knm@gmail.com

W numerze:

Koniec Komitetu Nauk
Mineralogicznych PAN
STRONY 2-3

Polskie nazwy minerałów
i zasady ich pisowni
STRONY 4-7

Laboratorium MAGIC
w Instytucie Nauk o Ziemi
Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
STRONA 8

Relacja z IX Zjazdu
Polskiego Towarzystwa
Mineralogicznego i XXVIII
Sesji Sekcji Petrologii PTMin
STRONY 9-10

Koniec Komitetu Nauk Mineralogicznych PAN

Rok 2023 był ostatnim rokiem działalności Komitetu Nauk Mineralogicznych po 42 latach istnienia. Ustanowione przez władze PAN nowe kryteria wyborcze do komitetów naukowych na kadencję 2024/27, z wymogiem, co najmniej 60 kandydatów ze stopniem doktora habilitowanego lub tytułem profesora, już na starcie skutecznie wyeliminowały małe komitety, w tym nasz liczący 13 członków w kadencji 2020/23. I to mimo pozytywnej oceny merytorycznej naszej aktywności, jak również znikomych kosztów jego funkcjonowania.

§ 2.

1. W wyborach do komitetów naukowych biorą udział osoby posiadające stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora.
2. Każda z osób uprawnionych do głosowania rejestruje się i deklaruje w systemie swoje czynne lub bierne prawo wyborcze w powiązaniu z co najwyżej dwoma komitetami naukowymi.
3. Jeżeli w odniesieniu do danego komitetu naukowego nie zgłosiło woli skorzystania z legitymacji biernej co najmniej 60 osób, wyborów do komitetu nie przeprowadza się. Osoby, które zadeklarowały wolę skorzystania z czynnego lub biernego prawa wyborczego do takiego komitetu, mogą w ciągu 14 dni od dnia wysłania do nich informacji z systemu elektronicznego dotyczącej braku wyborów do danego komitetu zgłosić deklarację skorzystania z czynnego lub biernego prawa wyborczego do innego komitetu, do którego wybory odbędą się.

Fragment regulaminu trybu wyboru członków i organów komitetów naukowych PAN.

Jak widać dla władz Akademii nadrzędnym celem była redukcja liczby komitetów. Inna sprawa czy zmniejszenie tej liczby z 78 do 71 można uznać za znaczący efekt restrukturyzacji? Jej sens widziałbym, gdyby w miejsce 6 komitetów reprezentujących nauki o Ziemi, powstał duży komitet Nauk o Ziemi skupiający i integrujący przedstawicieli tej dyscypliny, wzorem Narodowego Centrum Nauki. Na to jednak zabrakło władzom Akademii woli i determinacji. W Wydziale III PAN Nauk Ścisłych i Nauk o Ziemi było 12 komitetów naukowych z czego 6 reprezentowało nauki o Ziemi. Po likwidacji komitetów geofizyki oraz nauk mineralogicznych pozostanie 10 komitetów z czego 4 z nauk o Ziemi. Komitet Nauk Geologicznych ostał się, zapewne dzięki absorpcji pięcioro członków Komitetu Nauk Mineralogicznych, którzy zdecydowali się kandydować również do tego komitetu.

Komitet Nauk Mineralogicznych (KNM) dołączył do grona komitetów naukowych Polskiej Akademii Nauk w maju 1981 roku. Powstał po 9 latach starań z inicjatywy głównie mineralogów krakowskich na czele z legendą polskiej mineralogii - profesorem Andrzejem Bolewskim. Potrzebę jego powołania argumentowano specyfiką nauk mineralogicznych obejmujących geochemię, mineralogię i petrologię. Co prawda, przedmiot badań umiejscawia nauki mineralogiczne w naukach o Ziemi, czy szerzej o Ziemi i obiektach pozaziemskich, lecz o ich odrębności stanowi warsztat badawczy oraz udział w badaniach mineralogicznych chemików, fizyków, czy materiałoznawców. To poczucie odrębności sprawiło, że powstało Polskie Towarzystwo Mineralogiczne, no i w końcu Komitet Mineralogiczny PAN. Od początku nie był liczebnie duży, tak jak nieliczne jest w Polsce środowisko osób parających się naukami mineralogicznymi. Pierwszym przewodniczącym KNM PAN w kadencji 1981-1985 został wybrany prof. Witold Żabiński. Od roku 1985 nieprzerwanie aż do 2007 roku Komitetowi przewodniczył prof. Andrzej Manecki. W kolejnych kadencjach przewodniczącymi byli profesorowie: Janusz Janeczek (2008-2015), Ewa Słaby (2016-2020) i ponownie Janusz Janeczek (2020-2023).

Komitety naukowe są pomyślane jako ogólnopolska reprezentacja poszczególnych dyscyplin naukowych służąca integracji uczonych. Społeczna działalność członków KNM tej integracji służyła. Są wymierne i materialne efekty działalności KNM PAN. Wydano trzy Informatory o Naukach Mineralogicznych w Polsce (w latach 1988, 1996 i 2006) zawierające wykaz 250-270 polskich mineralogów, geochemików i petrologów, adresy placówek naukowych, muzeów geologicznych i mineralogicznych oraz wykaz aparatury naukowej. Ogłoszono na łamach Przeglądu Geologicznego raporty o stanie nauk mineralogicznych w Polsce (2011 i 2023). Ostatni z nich został także streszczony na łamach Elements ([August 2022, vol. 18, no. 4, p. 277](#)) oraz w numerze 11 Biuletynu z września 2023. Ustanowiono (2018r.) Nagrodę Naukową im. prof. Marii Turnau-Morawskiej i prof. Kazimierza Smulikowskiego przyznawaną przez KNM PAN za wybitne osiągnięcia w zakresie nauk mineralogicznych. Od lutego 2021 roku ukazuje się on-line Biuletyn "Mineralogia, geochemia i petrologia w Polsce" – efekt wspólnej inicjatywy KNM PAN i Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego.

W mijającej, ostatniej kadencji KNM PAN zmieniono formułę działania. Oprócz cyklicznych posiedzeń Komitetu (ze względu na pandemię, kilka musiało odbyć się on-line) stale działały zespoły robocze ds. oceny stanu nauk mineralogicznych w Polsce, polskiego nazewnictwa minerałów, zasobów dużej aparatury badawczej dostępnej w polskich ośrodkach mineralogicznych, czy oceny kierunku rozwoju nauk mineralogicznych na świecie. Taki sposób działania aktywizował nieomal wszystkich członków Komitetu i jest godny polecenia wszystkim komitetom naukowym.

Co dalej? Zważywszy, że wszyscy członkowie KNM PAN są jednocześnie członkami PTMin, w tym jego Prezes, naturalnym jest aby ich aktywność w Komitecie przenieść do Towarzystwa. Tak też formalnie stało się na Walnym Zgromadzeniu PTMin 13 grudnia 2023 r. w Krakowie. Zatem od 2024 roku Biuletyn będzie firmowany wyłącznie przez PTMin, a efekty prac zainicjowanych w Komitecie będą ogłaszane na stronie www Towarzystwa.

Ponadto sześciu przedstawicieli nauk mineralogicznych weszło w skład Komitetu Nauk Geologicznych PAN. Ich rolą będzie dbanie o właściwą pozycję nauk mineralogicznych w systemie nauk geologicznych, adekwatną do osiągnięć polskich geochemików, mineralogów i petrologów.

Janusz Janeczek – przewodniczący KNM PAN w kadencji 2020-2023

Skład Komitetu Nauk Mineralogicznych PAN ostatniej kadencji 2020-2023:

Bogusław Bagiński, Tomasz Bajda, Magdalena Dumańska-Słowik, Sławomir S. Ilnicki, Janusz Janeczek, Jakub Kierczak, Monika A. Kusiak, Marek Michalik, Jan Parafiniuk, Anna Pietranik, Magdalena Sikorska-Jaworowska, Jan Środoń, Wanda Wilczyńska-Michalik.

Zachęcamy do publikowania w Mineralogii - czasopiśmie Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego

Mineralogia jest bezpłatnym czasopismem z otwartym dostępem, publikuje oryginalne prace badawcze i przeglądowe z szeroko rozumianej tematyki geochemiczno-mineralogiczno-petrologicznej, Mineralogia (wcześniej Mineralogia Polonica) ma ponad 50-letnią tradycję jako czasopismo anglojęzyczne. <https://sciendo.com/pl/journal/MIPO>

[Home](#) → [Czasopisma](#) → [Mineralogia](#)

Mineralogia

The Journal of Mineralogical Society of Poland

Otwarty dostęp

0.5
Cite Score

[Dane →](#)

NAJNOWSZE
ARTYKUŁY

Wymagane uwierzytelnienie | 06 kwi 2023

Britholite-(Ce) from the metaluminous granite of SW Egypt

Kamaleldin M. Hassan

NAJCZĘŚCIEJ
CYTOWANE

Wymagane uwierzytelnienie | 24 mar 2023

Chrysoprase – history and present

Michał Sachanbiński, Mirosław Kuleba oraz
Lucyna Natkaniec-Nowak

NAJCZĘŚCIEJ
POBIERANE

Wymagane uwierzytelnienie | 04 sie 2023

Metamorphic dolomitic marble-hosted talc from the Mulvoj area in the Western Pamir Mountains, Tajikistan

Mohssen Moazzen, Intizor Silmonov oraz Sangin Elnazarov

TOMY
& ZESZYTY

Szukaj w czasopiśmie

Polskie nazwy minerałów i zasady ich pisowni

W Komitecie Nauk Mineralogicznych PAN pojawiła się inicjatywa opracowania aktualnej listy polskich nazw minerałów, która po udostępnieniu jej w Internecie mogłaby służyć pomocą wszystkim zainteresowanym utrzymaniem i rozwojem polskiej terminologii naukowej. Do realizacji tego zadania powołany został zespół roboczy złożony z naukowo czynnych mineralogów reprezentujących różne pokolenia i różne akademickie ośrodki kraju. W jego skład weszli:

- prof. dr hab. Jan Parafiniuk (Uniwersytet Warszawski) – przewodniczący zespołu
- prof. dr hab. Janusz Janeczek (Uniwersytet Śląski), przewodniczący KNM PAN
- dr hab. Jakub Kierczak, prof. UW. (Uniwersytet Wrocławski), prezes Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego
- dr Eligiusz Szełęg (Uniwersytet Śląski) – sekretarz.

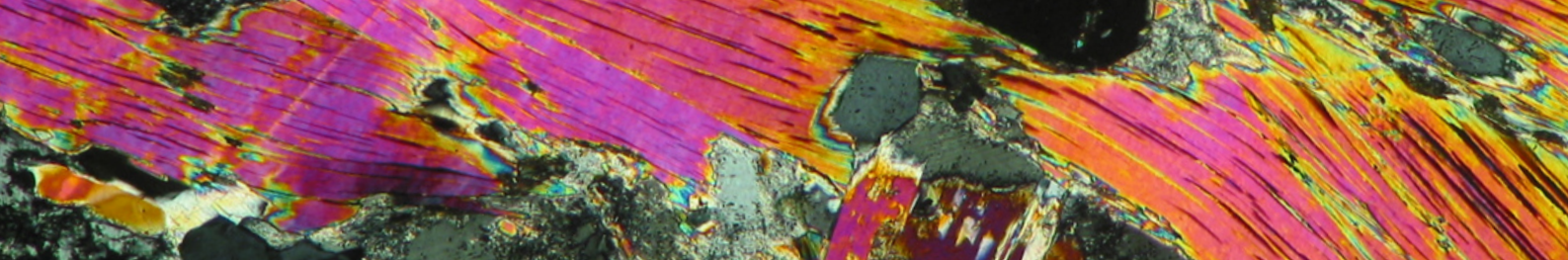
Zespół w swoich pracach korzystał z pomocy ekspertów – językoznawców z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytetu Śląskiego oraz rusycysty z Uniwersytetu Śląskiego.

Pierwszym etapem prac zespołu była dyskusja nad zasadami tworzenia polskich nazw minerałów. Nie ulegało dla nas wątpliwości, że za punkt wyjścia należy przyjąć zasady tworzenia polskich nazw minerałów zaproponowane przez prof. Andrzeja Bolewskiego w 1972 roku i opublikowane w *Mineralogia Polonica*, vol. 3, str. 89-95. Były one wdrażane w podręcznikach mineralogii (Bolewski, Manecki 1993) oraz opracowaniach encyklopedycznych (Maneck 2004). Aktualizacji zasad polskiego nazewnictwa minerałów nawiązującej do zaleceń Międzynarodowej Asocjacji Mineralogicznej (IMA) dokonali: Jan Parafiniuk (2005), Andrzej Manecki ze współautorami (2011) oraz Andrzej Manecki w najnowszym podręczniku mineralogii (2019). Wydawałoby się, że wobec klarownego wyartykułowania tych zasad nie powinno być problemu z ich stosowaniem. W praktyce okazuje się, że jest inaczej. Stąd zespół uwzględniając zasady polskiego nazewnictwa minerałów określone w wymienionych wyżej opracowaniach dokonał ich podsumowania i modyfikacji przedstawiając następujące rekomendacje:

Najważniejszą, precyzyjnie określoną regułą, zgodną z wytycznymi Komisji ds. Nowych Minerałów, Nomenklatury i Klasyfikacji przy Międzynarodowej Asocjacji Minerałów (CNMNC IMA) jest zachowanie oryginalnej pisowni, ze wszystkimi występującymi w nich znakami diakrytycznymi, nazw minerałów pochodzących od nazw geograficznych oraz nazwisk, imion lub ich kombinacji, utworzonych w językach stosujących alfabet łaciński. W praktyce rdzeń tych nazw musi być zapisany analogicznie jak w angielskich nazwach zawartych na oficjalnej stronie CNMNC. Zmianie ulegają tylko końcówki, dostosowane do wymogów fonetyki języka polskiego. Końcówki te mogą przybierać postać: -it, -yt, -in, -yn, czasem -an lub -en. Jedynymi wyjątkami są tutaj nazwy minerałów urobione od nazw geograficznych, które uległy już silnemu spolszczeniu (kubanit, wezuwian, irakit). Powyższa reguła jest coraz powszechniej akceptowana i już niemal wyłącznie spotyka się np. zapis goethyt (zamiast dawniej spolszczonego getyt), ale ciągle można znaleźć np. kowelin, zamiast covellin czy karnalit, zamiast carnallit. Nieprawidłowości te mogą wynikać z uporczywego trzymania się tradycji lub nieznajomości etymologii nazw minerałów i powinny być stopniowo eliminowane. Warto tutaj odnotować, że reguła ta dotyczy także nazw angielskich utworzonych np. z rdzenia polskiego, stąd angielskie nazwy minerałów jaskółskiite, karwowskiite, maneckiite, sachanbińskiite czy zabińskiite.

Długa dyskusja w zespole dotyczyła nazw minerałów pochodzących od nazwisk kończących się na -i. W języku angielskim nazwy minerałów tworzone są za pomocą przyrostka -ite. W nazwach minerałów upamiętniających osoby o nazwiskach kończących się na -i, zgodnie z tą regułą dodaje się przyrostek -ite. Stąd np. jaskółskiite (jaskółski + ite). W języku polskim stosujemy przyrostki -it/-yt. Po konsultacjach z językoznawcami została przyjęta zasada zgodna z zasadami polskiego słowotwórstwa, że dla nazw minerałów pochodzących od nazwisk zakończonych literą -i, przy konieczności zachowania rdzenia nazwy (podstawy słowotwórczej), dodawana końcówka będzie redukowana z -it do -t, aby nie podwajać zgłoski -i, gdyż nienaturalnie brzmi w naszym języku. Stąd np. jaskółskit, a nie jaskółskiit, itd. Ten sposób pisowni konsekwentnie zastosowano nie tylko do nazwisk polskich, ale wszystkich kończących się na -i.

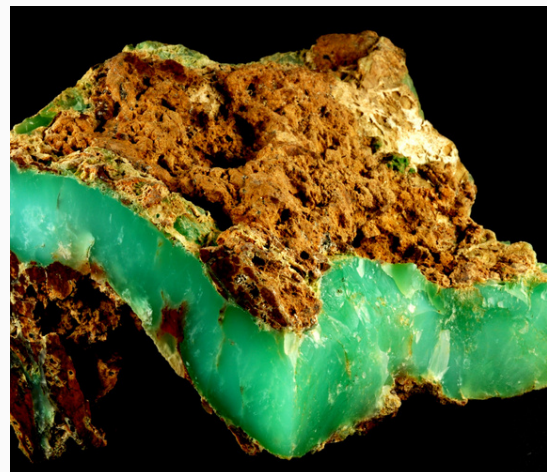
Nazwy minerałów utworzone w językach stosujących cyrylicę (rosyjskim, bułgarskim, serbskim itp.) zapisuje się w brzmieniu fonetycznym. Dość powszechną, błędną praktyką jest dla nich urabianie polskich nazw od nazw w transkrypcji angielskiej, a nie od nazw oryginalnych, co może prowadzić do zatarcia ich pierwotnego znaczenia. (np. łomonosowit – lomonosovite, szcherbakowit – shcherbakovite, żemczużnikowit – zhemchuznikovite itd.). Spotyka się ją zwłaszcza wśród przedstawicieli młodszego pokolenia, nie znającego już języka rosyjskiego. Transkrypcję rosyjską stosujemy także dla nazw pochodzących z języków narodów azjatyckich wprowadzonych do nauki przez język rosyjski.

Nazwy pochodzące z języków stosujących inne alfabety, np. z języka chińskiego czy japońskiego, a wprowadzone do literatury w transkrypcji angielskiej, zachowują zapis w tej transkrypcji, np. wakabayashillit, zhanghengit, qitianlingit. Analogicznie nazwy utworzone w języku francuskim, a pochodzące od nazw arabskich, tureckich, perskich itd. zachowują zapis transkrypcji francuskiej.

Zapis nazw minerałów pochodzących z greki i łaciny, a utworzonych w nawiązaniu do określonych cech lub właściwości minerałów ulega spolszczeniu względem oficjalnych nazw angielskich, z zachowaniem reguł pisowni polskiej. Polega ono na zastąpieniu spółgłoski „c” przez „k” (krokoit - crocoite, kryolit - cryolite), „v” przez „w” (wermikulit - vermiculite, oliwenit - olivenite), „x” przez „ks” (aksynit - axinite), „th” przez „t” (termonatryt - thermonatrite), „ph” przez „f” (fenakit - phenakite), „ae” przez „e” (enigmatyt - aenigmatite), „sch” przez „sz” (eszynit - aeschynite), „qu” przez „kw” (kwadratyt - quadratite).

Najmniej klarowna sytuacja ma miejsce w przypadku minerałów, których nazwy zawierają przedrostki pochodzące od wchodzących w ich skład pierwiastków chemicznych. W propozycji Bolewskiego (1972) polskie nazwy minerałów pochodzących od zawierających je pierwiastków przejmują ich nazwy w wersji łacińskiej. Wyjątek uczyniono tylko dla trzech pierwiastków: kobaltu, niklu i tytanu, których nazwy uległy spolszczeniu. Czas pokazał, że nie wszyscy mineralodzy są skłonni w pełni akceptować tę zasadę. Sporo jest także niekonsekwencji, np. kupryt obok cuprospinelu, kalcyt obok calcioborytu, cynkit obok zincochromitu itd. Powszechnie spotyka się w literaturze wersje spolszczone, np. bizmutynit (a nie bismutynit), wanadynit (a nie vanadynit), molibdenit (a nie molybdenit) itd. Przynajmniej częściowo bierze się to z faktu, że wiele nazw minerałów utworzonych od łacińskich określeń pierwiastków nie odpowiada duchowi języka polskiego (np. zincobotryogen, magnesiostaurolit, yttrobetafit itp.). Trudno znaleźć powody, by przynajmniej dla części pierwiastków (niekiedy ich jonów) nie można było wprowadzić w miejsce łacińskich ich polskie odpowiedniki, co uczyni bardziej zrozumiałymi pochodzące od nich nazwy minerałów. Nieformalną propozycję spolszczenia niektórych tego typu nazw podał w 2005 roku Parafiniuk (Minerały systematyczny katalog 2004). Znalazła ona swoich zwolenników, choć wielu mineralogów pozostało przy stosowaniu nazw z łacińskimi określeniami pierwiastków. Zespół zajął się uporządkowaniem i ujednoliceniem nazw tej grupy minerałów. Nie można tego dokonać mechanicznie zastępując wszędzie określenia łacińskie polskimi. W wielu przypadkach zabieg taki byłby językowo co najmniej niezręczny. Biorąc powyższe pod uwagę zespół proponuje pozostawić łacińskie przedrostki w nazwach pochodzących od następujących pierwiastków:

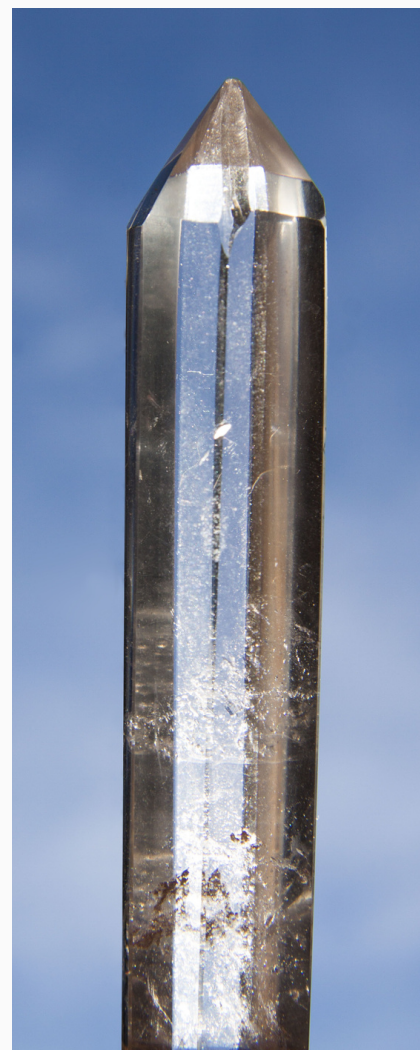
<u>Symbol przedrostek</u>	<u>przykład nazwy</u>
Ag	argento- argentopiryty
Al	alumino-, alumo- aluminocopiapit, alumohydrokalcyt
Au	auri-, auro- aurichalcyt, aurostibit
Fe	ferri- lub ferro- ferrimolibdyt, ferrogedyt
K	kali- kalistrontyt
N	nitro- nitrokalcyt
Na	natro- natrosilit
O	oksy- oksyflogopit
OH	hydroksy(l)- hydroksylherderyt
Pb	plumbo- plumboferryt
S	sulfo- sulfohalit
Sb	stibio- stibiocolusyt
Sn	stanno- stannoidyt

Spolszczeniu mogłyby ulec nazwy, w których występują przedrostki pochodzące od pierwiastków:

<u>Symbol</u>	<u>przedrostek</u>	<u>przykład nazwy polskiej (angielskiej)</u>
Ba	baro-	baromikrolit (bariomicrolite)
Be	beryl-	berylonit (beryllonite)
Bi	bizmuto-	bizmutyt (bismutite)
C	karbo-	karboboryt (carboborite)
CO ₃	węgłano-	węglanocyanotrichit (carbonatecyanotrichite)
Ca	kalcjo-	kalcjohilgardyt (calciophilgardite)
Cd	kadmo-	kadmoselit (cadmoselite)
Ce	cero-	ceropirochlor-(Ce) (ceriopyrochlore-(Ce))
Co	kobalto-	kobaltomenit (cobaltomenite)
Cs	cezo-	cezodymit (cesiodymite)
Cu	kupro-	kuprospinel (cuprospinel)
Ga	galo-	galobeudantyt (gallobeudantite)
Li	lito-	litowodginit (lithiowodginite)
Mg	magnezo-	magnezoaubertyt (magnesioaubertite)
Mo	molibdo-	molibdofyllit (molybdophyllite)
NH ₄	amono-	amonojarosyt (ammoniojarosite)
Ni	nikiel-	nikielzippeit (nickelzippeite)
P	fosfo-	fosfohedyfan (phosphohedyphane)
Re	ren-	renit (rhenite)
Rh	rod-	rodarsenid (rhodarsenide)
Sc	skando-	skandobabingtonit (scandioababingtonite)
Sr	stronto-	strontofarmakosydyt (strontiofarmacosiderite)
Th	toro-	torosteenstrupin (thorosteenstrupine)
Ti	tytano-	tytanoholtyt (titanoholtite)
Tl	tal-	talfenisyt (thalfenisite)
V	wanado-	wanadokarfolit (vanadiocarpholite)
Y	itro-	itrotantalit-(Y) (yttrotantalite-(Y))
Zn	cynko-	cynkovoltait (zincovoltait)
Zr	cyrko-	cyrkonolit (zirconolite)

Dla pozostałych pierwiastków nie ma różnic w zapisie nazw polskich i angielskich.

Przedrostki pochodzące od nazw pierwiastków, także w oficjalnych nazwach angielskich, są pisane z różnymi końcówkami np.: arsenolite, arsentsumbite, arsenioleite lub manganbabingtonite, mangan-hörsenite, manganochromite, zgodnie z wolą ich odkrywców. Taki sam zapis powinno się zachować w polskich nazwach. Dotyczy to również nazw, w których przedrostek może być pisany łącznie lub z zastosowaniem myślnika, np. fluoro-richteryt, ale ferrotitanowodginite itd. Nie należy zmieniać nazw w całości urobionych od symboli pierwiastków np. nisbit, sinoit, fenaksit, tinaksit itd. W przypadku pierwiastków rodzimych CNMNC zaleca stosowanie nazw łacińskich bez dodatku native, choć nie jest to konsekwentnie stosowane. W nazwach polskich, ze względu na tradycję oraz węższe niż w angielskim rozumienie terminu minerał, zasadnym jest dodanie przymiotnika „rodzimy” do polskiej nazwy pierwiastka, np. arsen rodzimy, siarka rodzima, srebro rodzime itp. Odnosi się to także do uznanych za minerały związków chemicznych, np. salmiak rodzimy, minia rodzima, acetamid rodzimy itd.

Coraz powszechniej w nazwach minerałów są stosowane przyrostki w formie symboli chemicznych pierwiastków charakteryzujących odrębność ich składu chemicznego. Obowiązkowo taki przyrostek, wskazujący na dominujący pierwiastek ziem rzadkich (Y, Ce, La, Nd, Yb, Gd, Sm), podany po myślniku w zwykłych nawiasach, muszą mieć wszystkie nazwy minerałów zawierających te pierwiastki jako jeden z głównych składników, nawet wówczas, gdy sama nazwa sugeruje ten skład, np. ceryt-(Ce), cerianit-(Ce) lub itrotantalit-(Y). Nazwa tych minerałów bez przyrostka, np. monacyt, oznacza dziś nie konkretny minerał, a całą grupę minerałów, w skład której wchodzi w tym przypadku: monacyt-(Ce), monacyt-(La), monacyt-(Nd) i monacyt-(Sm). Przyrostki z symbolami pierwiastków są stosowane w coraz to liczniejszych grupach minerałów, także tych znanych od dawna, np. aksynit-(Fe), aksynit-(Mn), aksynit-(Mg). Spotkamy je w wielu grupach minerałów, w których następuje duża substytucja na określonych pozycjach strukturalnych, np. w grupie pumpellyitu, gdzie spotkamy pumpellyit-(Mg), pumpellyit-(Fe²⁺), pumpellyit-(Fe³⁺), pumpellyit-(Al) i pumpellyit-(Mn²⁺). Niekiedy substytucja może dotyczyć więcej niż jednej pozycji strukturalnej, jak to ma miejsce np. w grupie whiteitu, gdzie znajdziemy whiteit-(CaFeMn) czy jahnsyt-(CaMnMn). W grupie zeolitów lub łabuncowitu, aby wskazać na wymienny charakter zawierających je kationów, symbole pierwiastków umieszcza się w przyrostkach bez nawiasów, np. ferrieryt-Mg, ferrieryt-K, ferrieryt-NH₄, łabuncowit-Mn, łabuncowit-Mg itd. Dziś takie nazwy jak np. chabazyt czy stilbit, bez podania dominującego kationu, oznaczają całą grupę podobnych strukturalnie minerałów. Na oznaczenie konkretnego przedstawiciela tej grupy należy podać w nazwie symbol chemiczny dominującego kationu wymiennego. Wszystkie te pochodzące od symboli chemicznych pierwiastków przyrostki, muszą obowiązkowo znajdować się także w polskich nazwach minerałów.

Nazwy minerałów powinny być jednowyrazowe. Ta, zgodna z zaleceniami CNMNC, zasada pozwala łatwo odróżnić minerały od odmian minerałów zawierających w nazwie przymiotnikowe określenie ich składu, np. adamit miedziowy, kalcyt manganowy itd. Jedynym wyjątkiem będą tylko nazwy z dodatkiem określenia „rodzimy”, co nie powinno rodzić wątpliwości. Stosowane jeszcze ciągle takie nazwy jak np. ałun sodowy powinny być zastąpione jednowyrazową nazwą ałun-(Na). Łącznie piszemy także nazwy zawierające pochodzące z greki przedrostki orto-, meta-, para-, klino-, hiper- itd. Ich pisownia również ulega spolszczeniu. Wzorem oficjalnych nazw angielskich zespół nie preferuje nazw alternatywnych uznając za właściwą tylko jedną, proponowaną nazwę minerału.

Długie dyskusje w zespole dotyczyły kilku kontrowersyjnych nazw minerałów, które zostały ukształtowane historycznie i nie można do nich zastosować podanych wcześniej reguł. Dotyczy to takich wyborów jak: antymonit czy stibnit, wezuwian czy wezuwianit, mimetesyt czy mimetyt. Nie udało się dla nich uzyskać konsensusu w zespole i rekomendowane w tabeli propozycje nazw zostały ustalone w wyniku głosowania.

Literatura

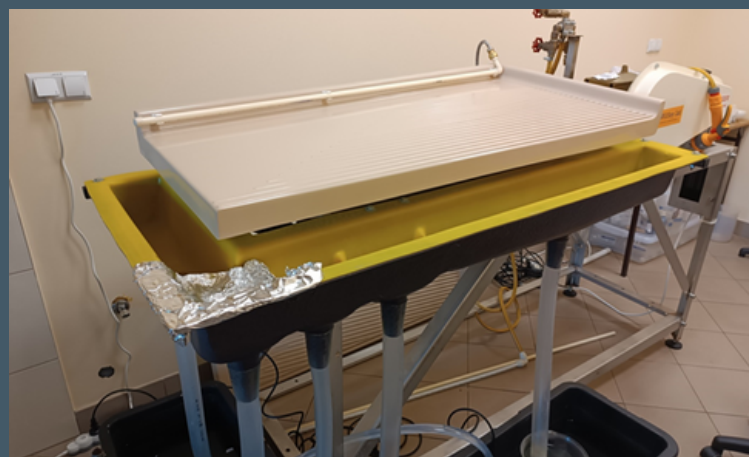
- Bolewski, A. (1972) W sprawie zasad tworzenia polskich nazw minerałów. Mineralogia Polonica 3, 89-95.
Maneck, A. (2019) Mineralogia szczegółowa. MINERALPRESS, Kraków.
Maneck, A. (2004) Encyklopedia minerałów. Minerały Ziemi i materii kosmicznej z polskim i angielskim słownikiem nazw. Wyd. UWN-D AGH. Kraków.
Maneck, A., Łodziński, M., Wrzak, J. (2011) Glosariusz minerałów. MINERALPRESS. Kraków.
Parafiniuk, J. (2005) Minerały. Systematyczny katalog - 2004. Towarzystwo Geologiczne „Spirifer”. Warszawa.

Autorzy tekstu: Jan Parafiniuk, Janusz Janeczek, Jakub Kierczak, Eligiusz Szełęg

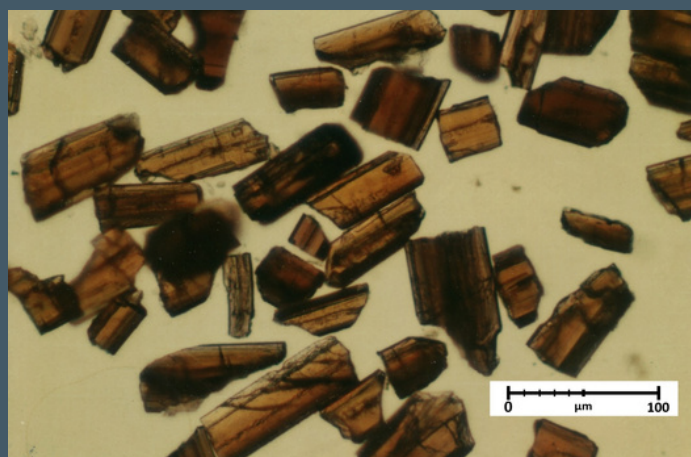

Laboratorium MAGIC w Instytucie Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Z przyjemnością informujemy o utworzeniu laboratorium MAGIC w Instytucie Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (MAGIC: Mineral and geochemical investigation centre). MAGIC jest laboratorium specjalizującym się w przygotowaniu próbek skał i minerałów do dalszej analizy geochemicznej. Próbkę są przygotowywane głównie na potrzeby spektrometrii masowej. Zakres prac laboratorium MAGIC obejmuje m.in. cięcie, kruszenie i mielenie próbek skał oraz kompleksową separację akcesorycznych minerałów ciężkich. Proszkowanie przeprowadza się w naczyniach agatowych lub ze stali hartowanej (wolnej od metali ciężkich). Sprzęt ten nadaje się do wszystkich typów analiz geochemicznych (np. pierwiastków głównych, śladowych, izotopów). Laboratorium potrafi skutecznie separować cyrkon, tytanit, granat, monacyt i rutyl. Odbywa się to w prostym procesie jedynie przy użyciu zmodyfikowanego stołu Wilfley'a do separacji minerałów (Fot. 1). Stół ten po zastosowaniu sita usuwa pył oraz zagęszcza frakcje ciężkie i lekkie. W kolejnym etapie przeprowadza się jedynie separację magnetyczną za pomocą ręcznego magnesu neodymowego. Proces ten gwarantuje, że żaden materiał nie zostanie utracony. Proces jest szybki, tani, ekologiczny i co najważniejsze nietoksyczny. Podczas pracy nie używa się cieczy ciężkich. W ostatnim etapie następuje ręczna selekcja ziaren pod binokulem Zeissa. Swoistym novum tego laboratorium jest możliwość separacji baddeleyitu (ZrO_2), który stał się częstym geochronometrem, występującym w skałach maficznych (Fot. 2).

Fot. 1. Zmodyfikowany stół Wilfleya w laboratorium MAGIC w Instytucie Nauk o Ziemi UŚ.

Fot. 2. Fotografia wyseparowanych kryształów baddeleyitu.

Laboratorium może pochwalić się już separacją baddeleyitu ze skał maficznych występujących na wszystkich siedmiu kontynentach. Było to możliwe dzięki współpracy z naszymi partnerami m.in. z projektów Large Igneous Provinces Commission i Supercontinent Project. Ponadto, laboratorium zostało już wykorzystane do separacji złota, czy minerałów pochodzących z osadów jaskiniowych. W laboratorium przygotowujemy minerały do analiz izotopowych za pomocą LA-ICPMS i SIMS (standardowe preparaty w żywicy epoksydowej) oraz wykonujemy analizy i obrazowanie minerałów z wykorzystaniem mikroskopii polaryzacyjnej, skaningowej mikroskopii elektronowej i katodoluminescencji (zarówno ciepłej i zimnej). Możemy także wykonywać analizy ID-TIMS we współpracy z odpowiednim laboratorium.

Laboratorium zostało wyposażone w aparaturę badawczą w ramach projektu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (konkurs OPUS 17), kierowanego przez dr. Ashley'a Gumsley (UMO-2019/33/B/ST10/00158 pt. „Ile zlodowaceń? Neoproterozoiczne odliczanie do biologicznego 'wielkiego wybuchu'” (Four, three or two? The Neoproterozoic glacial countdown to the biological 'big bang')).

Zapraszamy do współpracy.

Kontakt: Ashley Gumsley (ashley.gumsley@us.edu.pl)

OCEANIC LITHOSPHERE: ROCKS, MINERALS, AND CRITICAL RESOURCES

October 19-22, 2023 | Hotel Dębowy Biowellness & SPA,
Bielawa, Poland

Relacja z IX Zjazdu Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego i XXVIII Sesji Sekcji Petrologii PTMin

W dniach 19-22.X.2023 odbył się 9. Zjazd Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego i 28. Sesja Sekcji Petrologii PTMin (<https://ptmin2023.ing.pan.pl/home.html>) zorganizowana przez zespół Jakuba Ciążeli z Ośrodka Wrocławskiego Instytutu Nauk Geologicznych PAN we współpracy z pozostałymi Ośrodkami oraz Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Państwowym Instytutem Geologicznym – Państwowym Instytutem Badawczym i Uniwersytetem Wrocławskim. Konferencja odbyła się w Hotelu Dębowy Biowellness & SPA (hoteldebowy.pl), na terenie malowniczego zespołu parkowo-pałacowego w Bielawie pod Wrocławiem, miejscowości położonej pośród różnych jednostek Ofiolitu Śródsudeckiego.

Fot. 1. Fotografia grupowa uczestników IX Zjazdu PTMin połączonego z XXVIII Sesją Sekcji Petrologii PTMin.

Po raz pierwszy od dłuższego czasu konferencja zgromadziła ponad 100 uczestników (Fot.1), w tym wielu badaczy zagranicznych z Włoch, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Republiki Południowej Afryki, Hiszpanii, Belgii i Węgier. Konferencja zatytułowana „Oceanic lithosphere: rocks, minerals, and critical resources” poświęcona była w tym roku przede wszystkim litosferze oceanicznej i ofiolitom – kluczowym dla Polski ze względu na trwające polskie poszukiwania siarczków na obszarze kontraktu Międzynarodowej Organizacji Dna Morskiego wzdłuż Grzbietu Śródatlantyckiego (2018–2033) oraz innego polskiego kontraktu na poszukiwania koncentracji polimetalicznych w Strefie Clarion-Clipperton na Oceanie Spokojnym. Zagadnienia te omawiano w trakcie pierwszych czterech (z ośmiu) sesji tematycznych, które odbyły się w piątek – jednej zadedykowanej litosferze oceanicznej i jej zasobom surowcowym, dwóm – ofiolitom i jednej strefom subdukcji. Mieliśmy przyjemność gościć uznanych naukowców zagranicznych, którzy przyjęli nasze zaproszenie (fot. 2). Francisco Javier González Sanz z Instituto Geológico y Minero de España podsumował wyzwania stojące w obliczu rozpoczynających się prób wydobywania koncentracji polimetalicznych i siarczków polimetalicznych. Jürgen Koepke z Leibniz Universität Hannover w Niemczech przedstawiał typową budowę ofiolitów w kontekście Oman Drilling Project w ramach International Continental Scientific Drilling Program (ICDP). Riccardo Tribuzio z Uniwersytetu w Pawii (Włochy) omówił pochodzenie ofiolitów i ich położenie tektoniczne w kompleksie alpejsko-apenińskim.

Fot. 2. Zaproszeni goście konferencji (keynote speakers), od lewej: Krzysztof Woźniak, Jürgen Koepke, Riccardo Tribuzio, Stephen Mojzsis, Frédéric Hatert.

Fot. 3. Zdobywcy nagrody im. Ryszarda Kryzy za najlepsze za najlepsze studenckie referaty i postery Maciej Fitt oraz Bartosz Pieterek w towarzystwie prezesa PTMin Jakuba Kierczaka, prezesa Sekcji Petrologii Justyny Ciesielczuk oraz głównego organizatora Jakuba Ciążeli.

Wiodący temat konferencji czyli temat litosfery oceanicznej był szerzej rozwijany podczas niedzielnej wycieczki terenowej, która umożliwiła uczestnikom obejrzenie odsłonięć skał reprezentujących różne części ofiolitu środkowosudeckiego, w tym górnego płaszcza i dawnej strefy Moho na Przełęczu Tąpadła, gabr dolnej skorupy oceanicznej, dajek pakietowych i bazaltów na Górze Kunowskiej oraz zmetamorfizowanych osadów oceanicznych wzbogaconych w mangan i inne metale typowe dla naskorupień żelazowo-manganowych dna oceanicznego na Wzgórzu Kamionki koło Pustkowa Wilczkowskiego (Fot. 4).

Autorzy tekstu: Marta i Jakub Ciążela

Fot. 4. Uczestnicy konferencji w trakcie wycieczki terenowej przy odsłonięciu osadów oceanicznych Ofiolitu Śródsudeckiego w okolicach Pustkowa Wilczkowskiego (w tle krystaliczna część Ofiolitu z dominującym Masywem Ślęży) .

Podczas sobotniej sesji geologii złożowej Frédéric Hatert z Laboratory of Mineralogy, University of Liège (Belgia) wyjaśnił, jak powiązać naskorupienia żelazowo-manganowe z bogatymi w mangan metaosadami oceanicznymi, takimi jak obecne np. w Pustkowie Wilczkowskim czy bogatych w spessartyn znanych ardeńskich skał coticule z masywu Stavelot w Belgii. Oprócz geologii złożowej, sobotni drugi zestaw sesji obejmował geochemię środowiskową, mineralogię i petrologię oraz geologię planetarną. W swoim przemówieniu programowym Krzysztof Woźniak z Wydziału Chemii Uniwersytetu Warszawskiego zaprosił nas do fascynującego świata wysokociśnieniowej krystalografii kwantowej minerałów. Stephen Mojzsis z Węgierskiej Akademii Nauk w swoim elektryzującym przemówieniu zabrał nas w podróż przez galaktykę i tematykę egzoplanet, w badaniu których geolodzy zaczynają odgrywać jedną z kluczowych ról.

W trakcie konferencji wręczono również nagrodę im. Ryszarda Kryzy za najlepsze prezentacje (ustną i posterową). Laureatami tym razem zostali Maciej Fitt (referat) oraz Bartosz Pieterek (poster; Fot. 3).